

УДК 811.161.2:81

МАТУЗКОВА Олена – доктор філологічних наук, професор, професор кафедри теорії та практики перекладу, Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, вул. Дворянська, 2, Одеса, 65000, Україна (olenamatuzkova@yahoo.com)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8201-8236>

Researcher ID AAJ -7583-2020.

КОВАЛЕНКО Ольга – кандидат філологічних наук, доцент кафедри теорії та практики перекладу, Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, вул. Дворянська, 2, Одеса, 65000, Україна (kafedra.perevoda@gmail.com)

ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-5027-0757>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2023.56.3>

Бібліографічний опис статті: Матузкова, О., Коваленко, О. (2023). Типологія етимологічних буквалізмів. *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Філологія»*, 56, 26–34, doi: <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2023.56.3>

ТИПОЛОГІЯ ЕТИМОЛОГІЧНИХ БУКВАЛІЗМІВ

Анотація. Попри те що опис проблеми буквалізмів має давню традицію, багато аспектів вивчення етимологічних буквалізмів продовжують залишатися відкритими для наукового пізнання як у загальнотеоретичному, так і в прикладному плані. Актуальність теми статті зумовлена також розширенням кола наукових інтересів українських перекладознавців, оскільки дослідження типології буквалізмів та їх проявів є хоч і не новою проблемою, але мало опрацьованою як в теоретико-методологічному, так і в прикладному аспектах. У пропонованій статті розглянуто в теоретико-прикладному аспекті особливості визначення та типології етимологічних буквалізмів, або хибних друзів перекладача. Метою роботи є опис етимологічних буквалізмів крізь призму сучасного перекладознавства. Поставлена мета зумовила виконання низки завдань, у межах яких уточнено визначення етимологічних буквалізмів, описано особливості типології різних проявів етимологічних буквалізмів. Окреслено квінтесенцію поняття «етимологічний буквалізм», релевантну для розуміння механізму перекладацької інтерференції та актуальну для сучасного перекладознавства; розглянуто, проаналізовано та проілюстровано різні типи етимологічних буквалізмів. Зазначено, що етимологічні буквалізми є помилкою перекладача, яка полягає у використанні при перекладі зовнішньо схожого слова чи словосполучення, не тотожного в плані свого значення мовному знакові оригіналу. Різні чинники появи етимологічних буквалізмів сприяють виокремленню таких їх типів: англійське багатозначне слово збігається з українським не у всіх значеннях, а лише в одному-двох; українське слово має такі значення, яких не містить англійське; і в українського, і в англійського слова, крім спільних значень, наявні також власні, специфічні; подібні за формою англійські та українські слова не мають спільних значень.

Ключові слова: буквалізм, етимологічний буквалізм, інтерференція, типологія, хибні друзі перекладача.

MATUZKOVA Olena – Doctor of Sciences in Philology, Full Professor, professor of the Department of Theory and Practice of Translation, Odesa I. Mechnikov National University, 2, Dvoryanska Str., Odesa, 65000, Ukraine (olenamatuzkova@yahoo.com)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8201-8236>

Researcher ID AAJ -7583-2020.

KOVALENKO Olga – Ph.D. in Philology, Associate Professor of the Department of Theory and Practice of Translation, Odesa I. Mechnikov National University, 2, Dvoryanska str., Odesa, 65000, Ukraine (kafedra.perevoda@gmail.com)

ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-5027-0757>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2023.56.3>

To cite this article: Matuzkova, O., Kovalenko, O. (2023). Typolohiia etymolohichnykh bukvalizmiv [Typology of etymological literalisms]. *Problemy humanitarnykh nauk: zbirnyk naukovykh prats Drohobyskoho derzhavnogo pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Seriia "Filolohiia" – Problems of Humanities. "Philology" Series: a collection of scientific articles of the Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University*, 56, 26–34, doi: <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2023.56.3> [in Ukrainian]

TYOLOGY OF ETYMOLOGICAL LITERALISM

Summary. The description of literalism problematics is an age long tradition. Notwithstanding this fact, many dimensions of etymological literalisms or translator's false friends have been open for academic research both in theoretical and practical aspects. The article focuses on such kind of literalisms as etymological literalisms and explores their definition and typology. The subject matter of this article is crucially topical and reflects the current demand of modern theory of translation for new and profound research in this sphere. The objective of the article is to describe etymological literalisms through the prism of modern Translation Studies. The objective determined the tasks of the research: to define the term "etymological literalism" and to classify their multifaceted essence. Our study relies substantially on the application of linguistic descriptive methodology and devices.

The innovation of this article lies in specifying the quintessence of etymological literalism notion which is relevant for understanding the translation interference mechanism and crucial for modern Translation Studies; highlighting and analyzing different types of etymological literalisms.

The article claims that etymological literalisms are the result of interference between two languages which leads to translation mistake of usage of externally similar word or word combination that doesn't respond in meaning to corresponding word in the original. Various factors of etymological literalisms origins contribute to their types selection: English polysemantic word coincides with the Ukrainian one not in all meanings but in one or two; Ukrainian word has meanings that are absent in an English word; both English and Ukrainian words have besides common their unique meanings; similar in form English and Ukrainian words do not have common meanings.

Key words: etymological literalism, interference, literalism, translator's false friends, typology.

Постановка проблеми. Будь-який переклад завжди починається з буквальної підстановки, тож основне завдання перекладача – шляхом трансформації чи коригування буквального перекладу (там, де це необхідно) навчитися віднаходити оптимальний варіант, поступово долаючи інтерферентний вплив тексту оригіналу.

До оптимального варіанту перекладу перекладач йде шляхом добору та відсіювання варіантів, методом «спроб і помилок». При цьому перекладач доходить правильного перекладу через «заперечення заперечення», тобто крізь трансформацію буквального перекладу, наявного хоч би в нечіткій формі в його

свідомості. Очевидно, саме цією обставиною пояснюють так звані «мовний гіпноз оригіналу» – сповзання в бік буквалізму, що за певних умов (утома, послаблення уваги тощо) спостережуване навіть у досвідчених перекладачів. Як проміжний продукт перекладацького процесу, буквалізми з'являються у випадках, коли з певних причин перестають працювати механізми відшліфування перекладу і на виході отримуємо не вповні довшені вироби.

Незважаючи на те що опис проблеми буквалізмів має давню традицію, багато аспектів вивчення етимологічних буквалізмів продовжують залишатися відкритими для нау-

кового пізнання як у загальнотеоретичному, так і в прикладному планах. Тож особливої **актуальності** набуває сьогодні дослідження перекладацької інтерференції та буквализмів з погляду сучасного перекладознавства. **Актуальність** теми статті зумовлена також розширенням кола наукових інтересів українських перекладознавців, оскільки дослідження типології буквализмів та їх проявів є хоч і не новою проблемою, але мало опрацьованою як в теоретико-методологічному, так і в прикладному аспектах. Це теж увиразнює **актуальність** тематики статті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасному вітчизняному перекладознавстві дослідники торкаються проблематики інтерференції та буквализмів, пов'язаної з визначенням та розмежуванням інтерференції, буквализму й буквального перекладу (К. Безпалова, А. Бучумаш, І. Волошок, І. Дерік, М. Кирилова, О. Коваленко, О. Матузкова, Н. Рибіна, С. Скиба, О. Чичкан, О. Шаблій, Л. Яровенко); з чинниками, що зумовлюють буквализми (О. Гринько, О. Коваленко); з буквализмами як видом перекладацьких помилок (Н. Лепухова, А. Ролік, М. Блажко); з типологією лексичних (О. Коваленко, Ю. Чернова) і стилістичних буквализмів (О. Матузкова, О. Коваленко). Фрагментарно й тезово окреслено також типологію етимологічних буквализмів (О. Коваленко, І. Раєвська).

Сьогодні вже усталеним є визначення **буквализму** як помилки перекладача, яка полягає в передачі формальних або семантичних компонентів слова, словосполучення чи фрази на шкоду змісту чи інформації про структуру (М. Блажко, О. Матузкова, О. Коваленко, І. Раєвська та інші). Така помилка виникає внаслідок хибного розуміння точності перекладу, сліпого копіювання іншомовних особливостей, що призводить до створення хибних знакових зв'язків між двома мовами на підставі формальних чи семантичних зв'язків, порушення норм мови, якою здійснено переклад, або до спотворення сенсу, а здебільшого до того й того разом.

Мета нашої розвідки – системний опис етимологічних буквализмів крізь призму сучасного перекладознавства.

Досягнення поставленої мети стало можливим унаслідок вирішення низки завдань:

- уточнення визначення буквализмів;
- наведення дефініції етимологічних буквализмів;
- висвітлення типології різних проявів етимологічних буквализмів.

Мета, завдання і методологічна база дослідження зумовили необхідність застосування комплексу **загальнонаукових методів і операцій**, а саме: *спостереження, індукції та дедуції, аналізу і синтезу, таксономії та моделювання* для теоретичного осмислення, впорядкування, узагальнення, класифікації та опису структури і змісту досліджуваних феноменів. Серед комплексу **спеціальних методів і операцій** у роботі використано *зіставний метод, метод трансформаційного аналізу, метод «чорного ящика»*.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що в ній уперше уніфіковано й уточнено квінтесенцію поняття «етимологічний буквализм», релевантну для розуміння механізму перекладацької інтерференції та актуальну для сучасного перекладознавства; запропоновано авторську модель типології етимологічних буквализмів.

Теоретичне її значення полягає насамперед у висвітленні функціонування етимологічних буквализмів із погляду перекладознавства. Отримані дані поглиблюють знання про перекладацьку інтерференцію, буквализмний переклад і буквализми, мають вагоме значення для теоретичних узагальнень у царині перекладознавства та слугують фундаментом для подальших наукових розвідок. До теоретичного арсеналу сучасного перекладознавства введено типологію етимологічних буквализмів, уточнено поняття етимологічного буквализму.

Практична цінність статті полягає в можливості використання отриманих висновків і результатів у лекційних курсах, спецкурсах та на практичних заняттях із перекладознавства, теорії перекладу, практики перекладу. Її практичні надбання можуть слугувати основою для укладання підручників і навчальних посібників, ними можна також скористатися при написанні наукових праць.

Виклад матеріалу. Причина виникнення етимологічних буквализмів полягає в зовнішній схожості іноземних та українських слів, у їхній подібності графічній чи фонетичній. Тож **етимологічний буквализм** ми визначаємо як

помилку перекладача, яка полягає у використанні при перекладі зовнішньо схожого слова чи словосполучення, котре не відповідає своїм значенням мовному знаку оригіналу. Проте зовнішня схожість не завжди означає ідентичність чи навіть близькість значення. Можна навести довгий перелік англійських слів, які мають в українській мові «етимологічні» відповідники, що насправді такими не є.

Такі слова, подібні за написанням або звучанням, прийнято називати «**хибними друзями перекладача**» (ХДП). До категорії ХДП належать і псевдоінтернаціональні слова. Результатом тенденції перекладача встановити хибні еквіваленти є так званий мимовільний буквалізм. Він зумовлений помилкою перекладача і проявляється в зближенні слів різних мов на основі звукової або графічної подібності, а не через збіг позначених ними понять та / або в результаті перекладу слів за основним, зазвичай найчастотнішим значенням.

У теорії перекладу відомий такий приклад: англійське словосполучення з інтернаціональним словом *secretary* (*Secretary of State*) та аналогічне французьке словосполучення *le secretaire d'Etat*. Обоє їх нерідко перекладають українською мовою однаково – за допомогою кальки *державний секретар*, зазвичай у медійному дискурсі, автори якого постійно працюють у режимі обмеженого часу. Проте американський *Secretary of State* – це міністр закордонних справ (див. також *Secretary of State for Defence* – міністр оборони, *Secretary of State for Education* – міністр освіти). Це найвищий рівень міністрів, які керують державною політикою. Французький ж *le secretaire d'Etat* – це тільки заступник міністра і не більше. Але близькість зовнішньої форми словосполучень розхолоджує перекладача, і він припускається помилки.

Найважливішим і найпоширенішим випадком розбіжності значень у ХДП є розбіжність їх предметно-логічного змісту. При цьому можна виділити 4 види таких розбіжностей і, відповідно, **4 типи етимологічних буквалізмів**:

1. Англійське багатозначне слово збігається з українським не у всіх значеннях, а лише в одному-двох.

2. Українське слово має значення, яких не містить його англійський відповідник.

3. І в українського, і в англійського слова, крім спільних значень, наявні й специфічні.

4. Подібні за формою англійські та українські слова не мають спільних значень.

Розглянемо докладніше кожен із чотирьох підтипів.

1.1. Англійське слово збігається з українським не в усіх значеннях, а лише в одному-двох. Здебільшого це про англійські слова з широкою семантикою, лиш одне зі значень яких аналогічне українському. Наприклад, англійський іменник *record*, крім аналогічного українського *рекорд*, має десяток інших значень:

- ‘запис’ (*record management* – діловодство, *record of a patient* – історія хвороби);
- ‘реєстрація, облік’ (*to keep a record of road accidents* – вести облік / реєстрацію нещасних випадків на дорогах, *record of attendances* – список / реєстрація присутніх);
- ‘протокол, офіційний документ, архів’ (*public records* – судові протоколи, *abstract of record* – витяг з протоколу, *record of evidence* – протокол допиту свідків, *the records of the Foreign Office* – архів міністерства закордонних справ);
- ‘факти про когось, характеристика, репутація’ (*to have a good records* – мати гарну репутацію);
- ‘рекорд’;
- ‘звукозапис, платівка’ (*sound record* – фонограма);
- ‘історична пам’ятка’ (про статую, картину тощо) (*the records of the past* – пам’ятники минулого, *the records of the medieval life in the British Museum* – середньовічні експонати в Британському музеї).

Можна дати дві поради як усним, так і письмовим перекладачам. По-перше, прочитайте у тлумачних словниках словникову статтю слова *record*, щоб зрозуміти основні значення цього слова – це допоможе у виборі контекстуальних варіантів. По-друге, намагайтеся уникати зайвих іменників у перекладі. Дієслово або прикметник допоможуть набагато швидше. Найпростіший приклад:

Under previous government, Tory and Labour alike, the record of the British ministers has mostly been poor.

...англійські міністри погано показали себе / нічим не відзначилися.

All the principals in our latest scandal have spent a lot of time trying to improve the picture of themselves that's in the record.

Усі головні дійові особи нашого останнього скандалу витратили багато часу на те, щоб покращити свій вигляд, заснований на відомих фактах.

Слова *nation, national* крім значень ‘нація, національний’ здебільшого вживаються у значеннях ‘народ, країна, держава; державний, народний, всенародний, загальний’:

Peace-loving nations – миролюбні країни;

National anthem – державний гімн;

National spirit – дух народу;

National economy – народне господарство;

National debt – державний борг ;

National elections – загальні вибори;

National roads – державні дороги;

National defence – оборона країни;

National defence forces – збройні сили держави.

Ще один приклад. Знайоме нам слово *social*, вживане в англійській мові у значенні *соціальний*, має й інші значення, не властиві українському слову *соціальний*. Тож часто це англійське слово вимагає інших варіантів перекладу:

– *суспільний* (*social order / system* – суспільний лад, *social unit* – осередок суспільства, *bad social behaviour* – антигромадська поведінка, *social standards* – норми суспільного життя);

– *компанійський, дружній* (*social drinking* – випивка в компанії / дружня пиятика, *social visit* – дружній візит, провідати знайомих);

– *товариський* (*social character* – товариська людина);

– *побутовий, що стосується повсякденного життя*;

– *світський* (*social reporter* – репортер світської хроніки, *a column of social gossip* – відділ світських новин);

– (біолог.) *соціальний, стайний, стадний* (*social plants* – рослини, що ростуть групами, *social insects* – соціальні комахи).

1.2. Українське слово має значення, яких не містить його англійський відповідник.

Це зазвичай буває в тих випадках, коли слово в обох мовах запозичене з третьої мови.

Проілюструємо цей підтип парою слів *раціональний* – *rational*. Слово *rational* часто відповідає українському *раціональний* (*rational method* – *раціональний метод*, *rational explanation* – *раціональне / розумне пояснення*). Але зворотна ситуація інша. Українське слово *раціональний* стає хибним другом, тому перекладачеві потрібно знати такі частотні перекладні варіанти, як *efficient, reasonable, sustainable* etc: *раціональна технологія* – *efficient technology*; *раціональне рішення* – *reasonable / appropriate solution*; *раціональне використання* – *sustainable / efficient use*; *раціональна (економічна) політика* – *sound economic policy*; *раціональне керування* – *good governance / sustainable management*; *раціональне харчування* – *balanced diet / good nutrition*.

Слово *аудиторія* має два значення: 1) ‘приміщення для занять’ та 2) ‘люди, які слухають виступ’. Слово *auditorium* в англійській мові вживане лише на позначення приміщення. Для другого значення українського слова *аудиторія* відповідником є англійське слово *audience*.

Українське слово *балет* означає ‘мистецтво театрального танцю’ та ‘театральну виставу, що складається з танців та мімічних рухів, супроводжуваних музикою’. Тож українською мовою можливі словосполучення *класичний балет, сучасний балет*. Англійське слово *ballet* позначає не будь-який балет, а тільки класичний. Ця різниця вимагає від перекладача специфічних рішень у кожному конкретному випадку.

Українське слово *варіант* має більше значень, ніж англійське *variant*, що означає ‘варіант, тобто видозміна, різновид’. Українське слово має такі значення:

• ‘версія’ (варіант перекладу – *version* (якщо йдеться про цілий текст), *translation, way of translation* (якщо йдеться про окреме слово або словосполучення), наприклад:

It was possible to find only the original version of the "crown".

Вдалося виявити тільки початковий варіант "корони".

There is a street version of the bicycle for the disabled.

Існує вуличний варіант велосипеда для інвалідів.

• ‘можливість’ – *option, alternative, possibility, way*. Наприклад:

In addition, there is the option of automatic protocol selection. The investor is likely to choose the first option.

Також можливий варіант вибору автоматичної програми. Припустимо, інвестор вибрав перший варіант.

Ще одна пара слів: **accurate** та **акуратний**. У цих слів є спільне значення: ‘акуратний, ретельний, старанний’. Проте українське слово має й інші значення, що робить цю пару хибними друзями. Звернемо увагу на переклад слова **акуратний** англійською мовою:

- (точний) – **exact, punctual**;
- (ретельний) – **careful, thorough**;
- (старанний) – **painstaking**;
- (обережний) – **careful**;
- (без помилок) – **neat**.

1.3. І в українського, і в англійського слова, крім спільних значень, наявні і специфічні.

Наприклад, слово **кореспонденція**, крім спільного з англійським словом **correspondence** значення ‘лист’ (*business correspondence* – комерційна кореспонденція / листування), має значення ‘допис про поточні події в газеті’, якого немає в англійського слова. У свою чергу, англійське слово **correspondence** має значення, які не представлені в українському слові:

- ‘відповідність’: *correspondence between sound and phonetic symbol* – відповідність між звуком і фонетичним знаком;
- ‘співвідношення, аналогія’: *to study the correspondence of words in different languages* – займатися зіставним аналізом слів у різних мовах.

Слово **технологія** та англійське слово **technology** також є ХДП, оскільки українське слово, окрім спільного з англійським значенням ‘сукупність технічних досягнень’, має значення, яких немає в англійського слова:

- у значенні ‘правила виробництва’ перекладається англійською як *production / manufacturing processes / methods / practices / techniques* (технологічне обладнання – *process equipment*; порушення технології виробництва – *breach of manufacturing techniques*; сучасні промислові технології – *advanced industrial processes*; передова технологія – *best practices*);

- у значенні ‘прийоми, способи досягнення результату’ слово **технологія/ї** перекладається як *techniques of* або навіть у негативному контексті *tricks*: *виборчі / політичні технології* – *electoral / political techniques*, *брудні технології* – *dirty tricks*.

Свою чергою, англійське слово **technology** також має значення, відмінні від українського слова, що важливо враховувати при перекладі:

- ‘техніка, технічні та прикладні науки’: *computer / military / medical technology* – комп’ютерна, медична, військова техніка; *school of technology* – технічне училище; *the application of new technologies* – застосування нової техніки;
- ‘наукова апаратура’: *aerial and satellite technologies* – наукова апаратура, встановлювана на літаках та супутниках;
- ‘спеціальні прийоми, техніка’: *the technologies of repression has become more refined*.

Значимо, що широковживане в нашому медіадискурсі слово **техногенне** викликає труднощі при перекладі, оскільки в англійській мові немає слова *technogenic*. Здебільшого працюють такі варіанти, як **industrial accidents, technology-related / centered disasters, man-made disasters**: вислів **техногенна катастрофа** найкраще перекласти як *technology centered / based disaster*.

1.4. Менш частотними є випадки, коли схожі за формою англійські та українські слова не мають спільного значення, як, наприклад, magazine – журнал; complexion – не статура, а колір обличчя; decade – не декада, а десять років; compositor – не композитор, а набірник у друкарні; division – не дивізіон, а поділ; intelligence – не інтелігенція, а розум; prospect – не перспект, а перспектива; replica – не репліка, а копія; angina – стенокардія, а не ангіна; genial – добрий, а не геніальний.

Ще один досить типовий ХДП – слово **схема** та його похідні **схематичний, схематично**. **Схема** англійською **diagram**. А якщо це слово вжито у переносному значенні? Тут недосвідчені перекладачі часто говорять або пишуть *sheme*, забуваючи, що це означає деякий план, комбінацію або щось шаблонне (*plan, outline, sketch, stereotyped pattern*): *гола схема* – *a simplistic blueprint, схематичний*

nidxid – a simplistic approach, у схематичному вигляді – in simplified form.

Як бачимо, повну розбіжність плану змісту, тобто відсутність спільних елементів смислу, здебільшого спостерігаємо у випадкових міжмовних омонімах, які не мають етимологічних зв'язків. Такі омоніми здебільшого не є дуже складними для перекладача, оскільки в більшості випадків ці слова не мають спільних сем і з'являються, відповідно, у різних контекстах.

Отже, буквализм як помилка виникає в результаті хибного розуміння точності, сліпого копіювання іншомовних особливостей, що призводить до створення хибних знакових зв'язків між двома мовами на підставі формальних чи семантичних зв'язків, порушення норм мови, якою здійснювано переклад, або до спотворення сенсу, а здебільшого до того й іншого разом. **Етимологічний буквализм** визначаємо як помилку перекладача, яка полягає у використанні при перекладі зовнішньо схожого слова чи словосполучення, котре не відповідає своїм значенням мовному знаку оригіналу.

Особливості предметно-логічного змісту етимологічних буквализмів уможливають виділення 4 типів таких розбіжностей і, відповідно, **4 типів етимологічних буквализмів:**

1. Англійське багатозначне слово збігається з українським не у всіх значеннях, а лише в одному-двох.

2. Українське слово має значення, не представлені в англійському слові.

3. І в українського, і в англійського слова, крім однакових значень, наявні і специфічні.

4. Подібні за формою англійські та українські слова не мають спільних значень.

Висновки. Проблема етимологічних буквализмів, або ХДП, дуже складна й актуальна в теорії перекладу, навіть попри те, що перекладач завжди може звернутися до словника, а іноді й сам контекст може підказати правильне рішення. По-перше, немає словника на матеріалі української та англійської мов. По-друге, не завжди словники допомагають розрізнити нюанси відмінностей у значеннях дотичних слів. По-третє, подібність форми психологічно «тисне» на перекладача, притуплює його пильність, що не стимулює звернення до словника.

Перспективи подальших розвідок бачимо в дослідженні інших типів буквализмів: лексичних, граматичних, стилістичних. Крім того, інтерес представляє вивчення чинників появи різних типів буквализмів, а також висвітлення стратегії та тактик боротьби з такими перекладацькими помилками.

ЛІТЕРАТУРА

- Безпалова К. В., Коваленко О. В.** Інтерференція, буквализм і буквальный переклад : визначення та розмежування. *Abstracts of the II International Scientific and Practical Conference «Creation of new ideas of learning in modern conditions»*, September 25–27, 2023, Bordeaux, France. P. 193–195.
- Бучумаш А., Дерік І.** Проблема неперекладності, шляхи її подолання у перекладі. *Науковий вісник ПНПУ ім. К. Д. Ушинського*. 2022. № 35. С. 18–29.
- Волошок І. Ю.** Інтерференція та її типи на різних мовних рівнях. *Педагогічні науки : збірник наук. праць*. 2012. Вип. 62. С. 81–85.
- Гринько О. С., Коваленко О. В.** Чинники, що зумовлюють буквализми. *Сучасні виклики та актуальні проблеми науки, освіти, технологій і суспільства* : збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції, Ізмаїл, 6 жовтня 2023 р. : у 2 ч. Ізмаїл, 2023. Ч. 1. С. 47–49.
- Коваленко О. В., Чернова Ю. А.** Типологія лексичних буквализмів. *Interdisciplinary research : scientific horizons and perspectives : collection of scientific papers «SCIENTIA» with Proceedings of the VI International Scientific and Theoretical Conference*, October 13, 2023. Vilnius, Republic of Lithuania. P. 46–49. DOI : <https://doi.org/10.36074/scientia-13.10.2023>
- Матузкова О. П.** Перекладацька хвороба буквализму та як з нею боротися. *Записки з романо-германської філології*. Одеса, 2007. Вип. 18. С. 80–91.
- Матузкова О. П., Коваленко О. В.** Інтерференція у перекладі. *Conference Proceedings. The IV International science conference 'Science, people and the latest technologies'* October 09–11, 2023. Sofia, Bulgaria, 2023. С. 159–161.
- Расвська І. В., Коваленко О. В.** Типологія етимологічних буквализмів. *Наукові тренди постіндустріального суспільства : матеріали III Міжнародної наукової конференції*, м. Харків, 13 жовтня,

2023 р. Вінниця : ТОВ «УКРЛОГОС Груп, 2023. С. 90–92. DOI: <https://doi.org/10.36074/mcnd-13.10.2023>

- Рибіна Н. В.** Білінгвізм та інтерференція як тенденції мовного розвитку сучасного суспільства : проблеми та способи їх вирішення. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. 2015. № 59. Т. 1. С. 176–178.
- Ролік А. В., Лепухова Н. І., Блажко М. І.** Буквалізми та інші перекладацькі помилки. *Література та культура Полісся. Серія «Філологічні науки»*. 2021. Вип. 104. № 19. С. 164.
- Скиба С. М., Чичкан О. С.** Запобігання буквалізму при відтворенні комунікативного завдання заголовка інформаційного повідомлення у трансляті. *Вісник СумДУ*. 2006. № 11(95). Том 1. С. 192–198.
- Шаблій О. А.** Міжмовна інтерференція як психолінгвістична універсалия. *Мовні та концептуальні картини світу : Зб. наук. праць*. Київ : Вид. дім Дмитра Бураго, 2004. Вип. 11 (1). С. 371–375.
- Яровенко Л. С., Кирилова М. Д.** До проблеми перекладацької інтерференції. *Нова філологія*. 2010. Запоріжжя : ЗНУ. Вип. 41. С. 208–213.
- Bell R. T.** Translation and translating. Longman, 1997.
- Duff A.** Translation. Oxford University Press, 1996. 160 p.
- Newmark P. A.** A Textbook of Translation. Longman, 2006. 290 p.

REFERENCES

- Bezpalova, K. V., Kovalenko, O. V.** (2023). Interferentsiia, bukvalizm i bukvalnyi pereklad: vyznachennia ta rozmezhuvannia [Interference, literalism and literal translation: definitions and distinctions]. *Abstracts of the II International Scientific and Practical Conference “Creation of new ideas of learning in modern conditions”* (pp. 193–195). Bordeaux, France [in Ukrainian].
- Buchumash, A., Derik, I.** (2022). Problema neperekladnosti, shliakhy ii podolannia u perekladi [The problem of untranslatability, ways to overcome it in translation]. *Naukovyi visnyk PNPu im. K. D. Ushynskoho – Scientific Bulletin of the PNPu named after K. D. Ushynskiyi*, 35, 18–29 [in Ukrainian].
- Bell, R.T.** (1997). Translation and translating. Longman [in English].
- Duff, A.** (1996). Translation. Oxford University Press [in English].
- Hrynyk, O. S., Kovalenko, O. V.** (2023). Chynnyky, shcho zumovliuiut bukvalizmy [Factors causing literalisms]. *Suchasni vyklyky ta aktualni problemy nauky, osvity, tekhnolohii i suspilstva: zbirnyk tez dopovidei mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii – There are many current problems with science, technology, technology and suspense: collection of abstracts of reports of the international scientific and practical conference, Izmail, October 6, 2023* (Parts 1–2; Part 1), (pp. 47–49). Izmail [in Ukrainian].
- Kovalenko, O. V., Chernova, Yu. A.** (2023). Typolohiia leksychnykh bukvalizmiv [Typology of lexical literalisms]. *Interdisciplinary research: scientific horizons and perspectives: collection of scientific papers “SCIENTIA” with Proceedings of the VI International Scientific and Theoretical Conference* (pp. 46–49). Vilnius, Republic of Lithuania. DOI: <https://doi.org/10.36074/scientia-13.10.2023> [in Ukrainian].
- Matuzkova, O. P.** (2007). Perekladatska khvoroba bukvalizmu ta yak z neiu borotysia [The translational disease of literalism and how to fight it]. *Zapysky z romano-hermanskoï filolohii – Notes on Romano-Germanic philology* (Issue 18), (pp. 80–91). Odesa [in Ukrainian].
- Matuzkova, O. P., Kovalenko, O. V.** (2023). Interferentsiia u perekladi [Interference in translation]. *The IV International science conference “Science, people and the latest technologies”* (pp. 159–161). Sofia, Bulgaria [in Ukrainian].
- Newmark, P. A.** (2006). A Textbook of Translation. Longman [in English].
- Raievska, I. V., Kovalenko, O. V.** (2023). Typolohiia etymolohichnykh bukvalizmiv [Typology of etymological literalisms]. *Naukovi trendy postindustrialnoho suspilstva: materialy III Mizhnarodnoi naukovoï konferentsii – Scientific trends of the post-industrial society: materials of the III International Scientific Conference, Kharkiv, October 13* (pp. 90–92). Vinnytsia. DOI: <https://doi.org/10.36074/mcnd-13.10.2023> [in Ukrainian].
- Rolik, A. V., Liepukhova, N. I., Blazhko, M. I.** (2014). Bukvalizmy ta inshy perekladatski pomylyky [Literalisms and other translation errors]. *Literatura ta kultura Polissia. Seriiia “Filolohichni nauky” – Literature and culture of Polissia. Series “Philological Sciences”, 19* (Issue 104), (p. 164) [in Ukrainian].
- Rybina, N. V.** (2015). Bilinhvizm ta interferentsiia yak tendentsii movnoho rozvytku suchasnoho suspilstva: problemy ta sposoby yikh vyrishennia [Bilingualism and interference as trends in language development

of modern society: problems and ways to solve them]. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu "Ostrozka akademiia" – Scientific notes of the National University "Ostroh Academy"* (Issue 59(1)), (pp. 176–178) [in Ukrainian].

Shablii, O. A. (2004). Mizhmovna interferentsiia yak psykholinhvistychna universaliiia [Cross-linguistic interference as a psycholinguistic universal]. *Movni ta kontseptualni kartyny svitu: Zb. nauk. prats – Linguistic and conceptual pictures of the world: Collection. of science works* (Issue 11(1)), (pp. 371–375). Kyiv [in Ukrainian].

Skyba, S. M., Chychkan, O. S. (2006) Zapobihannia bukvalizmu pry vidtvorenni komunikatyvnoho zavdannya zaholovka informatsiinoho povidomlennia u transliati [Prevention of literalism when reproducing the communicative task of the title of an informational message in a broadcast]. *Visnyk SumDU – Bulletin of Sumy State University* (Issue 11(95)) (Vol. 1.), (pp. 192–198) [in Ukrainian].

Voloshok, I. Yu. (2012). Interferentsiia ta ii typy na riznykh movnykh rivniakh [Interference and its types at different linguistic levels]. *Pedahohichni nauky: zbirnyk nauk. prats – Pedagogical sciences: collection of sciences. Works* (Issue 62), (pp. 81–85) [in Ukrainian].

Yarovenko, L. S., Kyrylova, M. D. (2010). Do problemy perekladatskoi interferentsii [To the problem of translation interference]. *Nova filolohiia – New philology* (pp. 208–2013) Zaporizhzhia [in Ukrainian].